

DIOXINOVÉ DĚTI

„JSEM BÝVALÝ VOJÁK A MUSÍM BOJOVAT, MUSÍM PROKÁZAT VELIKOU SÍLU A ODHODLÁNÍ, ABYCHOM BYLI VYSLYŠENI,“ KOMENTOVAL VETERÁN AMERICKO-VIETNAMSKÉ VÁLKY TRAN NGOC SON PŘEDÁNÍ PETICE PROTI ROZHODNUTÍ AMERICKÉHO SOUDU VE VĚCI DIOXINŮ. NA DVACET MILIONŮ VIETNAMCŮ A NĚKOLIK PŘEVÁŽNĚ AMERICKÝCH NÁVŠTĚVNÍKŮ VIETNAMU POD NÍ PŘIPOJILO SVŮJ PODPIS.

Rudé vlajky, žluté hvězdy, srpy a kladiva, gigantické billboardy s vždy usměvavým a stoicky klidným Ho Či Minem vyzývající k loajalitě ke Straně a k pyše na příslušnost k vietnamskému lidu letos zdobí ulice vietnamských měst více než jindy. Právě tento rok, rok tygra, který má být dynamický a plný emocí, si země připomíná dvě významná výročí. Vietnamskou metropolí se hemží tisíce dělníků. Na poslední chvíli zdokonalují Leninův park a opravují hlavní silniční tahy, po kterých už na podzim, v den tisíciletého výročí města, budou sebevědomě maširovat stovky vojáků s celým arzenálem a demonstrovat sílu vietnamské armády, která před třiceti pěti lety porazila jihovietnamské „bratry“ a jejich americké spojence. Právě oslava oněch pětatřiceti let od posledních výstřelů americko-vietnamského konfliktu, pádu Saigonu a znovusjednocení Vietnamu na jaře letošního roku hrdě rozzařila celou zemi v čele s Ho Či Minovým městem.

Nicméně od vztyčení vietnamské vlajky na budově amerického velvyslanectví v Saigonu k současnému ekonomickému rozvoji oslavovaného pochodem hrdých vojáků vedla těžká a náročná cesta. Země prošla mnoha dalšími krvavými ozbrojenými střety, s okolními sousedy i uvnitř státu, překonala hladomory a zakusila přídělový systém. Obrat nastal až od druhé poloviny osmdesátých let v důsledku politicko-ekonomické reformy Doi Moi, zrušení amerického embarga v roce 1994 a následného příchodu zahraničních investorů. I přes ekonomické úspěchy a obnovení diplomatických vztahů mezi USA a Vietnamem, země stále patří k nejchudším na světě.

Ještě třicet pět let po válce můžeme jen stěží hovořit o klidu zbraní mezi vietnamskými veterány a americkou politickou mocí. Na žádné ze stran bychom nenašli ani gram munice. Místo vojáků nastoupila armáda právníků navzájem se přesvědčujících o míře dopadu Agentu Orange/dioxinů na lidské zdraví, které si podle vietnamské strany a celé řady odborníků vybírají své oběti i dnes.

AMERICKÁ ORANŽÁDA

Americký Kongres motivovaný přesvědčením, že je to právě on, kdo musí ochránit „ryzí“

Třicetiletá Dang Thi Lanh, která je zcela odkázaná na druhé, je jen jednou z několika set tisíc postižených dětí, které se narodily rodičům infikovaným dioxinem

2 X FOTO: LE HUNG

Autorka: **Tereza Kušniráková**

demokracii před „nekontrolovatelným“ šířením komunistické ideologie napříč celou Asií, Pacifikem a posléze celým světem, vyslal mezi lety 1962 až 1973 do indočínské džungle na dva a půl milionů vojáků, dvanáct tisíc helikoptér a několik milionů tun arsenálu. Silná finanční, materiální i personální americká podpora proměnila jihovietnamskou armádu na téměř neporazitelnou – ale v úplně jiné válce. Neschopnost vystopovat hbité bojovníky Národní osvobozené fronty (Vietcongu) ani vojáky armády severního Vietnamu donutila „obránce“ demokracie přistoupit k nejradikálnějšímu možnému řešení – použití chemických zbraní. Mezi lety 1962 až 1971 v operaci Ranch Hand americké letecké síly rozprášily nad územím o velikosti jedné třetiny Česka v oblasti převážně jižního Vietnamu na sedmdesát dva milionů litrů herbicidů, které obsahovaly vysoce toxické dioxiny, jež škodí lidskému zdraví už ve stopovém množství. Záměrem bylo jednak zlikvidovat úrodu a odříznout Vietcong od potravin, ale zejména zbavit džungli listů a prakticky ji proměnit v poušť, ve které se pak z výšky hledá nepřítel mnohem snáze. V největší míře byl použit nechvalně známý Agent Orange, jehož stopy vedou i do tehdejšího Československa, s největší pravděpodobností do Spolany Neratovice.

Během operace byla většina amerických a jihovietnamských vojáků před negativními vlivy chráněna zákazem vstupu do kontaminovaných oblastí po dobu minimálně čtyř týdnů od zákroku. Nepřítel pochopitelně informován nebyl. Tehdejší nařízení vycházelo ze studie tvrdící, že dioxin po dvou až třech dnech na denním světle degraduje, a poté tudíž nemůže škodit. Nicméně i přes ochranná opatření řada vojáků po návratu z války prodělala zdravotní problémy, které byly spojované právě s použitím herbicidů. U veteránů, kteří působili v oblastech se sklady defoliantů, obsah dioxinů v krvi mnohonásobně překračuje zdravotně únosnou hladinu. U první generace, přímo otrávených vojáků i civilistů, se intoxikace projevuje zejména psychickými problémy, ale i lehčími fyzickými onemocněními (zejména kožní nemoci) až rakovinou a smrtí. Kumulovaný dioxin v krvi člověka, který byl přímo vystaven Agentu Orange, působí negativně na genetickou výstavu potomstva až ke třetí generaci. Otráveným se rodí děti, které jsou silně mentálně i fyzicky postižené, pokud vůbec přežijí těhotenství a porod.

NEJEN VOJÁK JAKO VOJÁK

Skupina dvě stě devadesát tisíc amerických veteránů, kteří na sobě nebo svých potomcích pozorovali zdravotní či psychické komplikace, v roce 1984 vyrazila do boje s největší z firem, které zásobovaly jižní Vietnam herbicidy – se známým gigantom Monsanto. Vysoudili odškodnění ve výši 180 milionů amerických dolarů. Stejněho uznání chyby se dočkali i další zahraniční vojáci americko-vietnamském konflik-

O osmadvacetiletého Tran Van Haie a jeho mentálně postiženého bratra se stará pouze jejich matka. Dioxinem intoxikovaný otec zemřel před lety na rakovinu

tu – Korejci. Vietnamští veteráni a postižení civilisté z obou dvou válčících stran se o totéž snaží již od roku 2003. Neúspěšně.

Trvalo deset let od obnovení diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi, než skupina vietnamských veteránů prostřednictvím organizace VAVA podala u Brooklynského oblaštérního soudu ve státě New York žalobu na 36 amerických chemiček, které dodávaly jedovaté defolianty americké armádě. Jednou ze žalovaných firem byla také Monsanto, která již jeden soubor v kauze dioxiny prohrála. Paradoxně i přestože se jednalo o soud v totožné věci – stejná chemikálie, shozená na tom samém místě a v tu samou dobu, vietnamští veteráni a civilisté úspěch těch amerických nezopakovali. Soud žalobu zamítl pro nedostatek důkazů. VAVA se okamžitě odvolala, ale i tento pokus byl v roce 2008 ze stejného důvodu neúspěšný.

NE BEZ BOJE

Vietnamská vláda odhaduje, že z devadesátimilionové populace byly až tři miliony přímo vystaveny působení dioxinů a nejméně 800 000 má vážné problémy. Po válce počet postižených dioxiny konstantně narůstal, a to i přesto, že se toxické herbicidy od roku 1971 v zemi plošně nepoužívaly. Důvodem byla zejména téměř nulová informovanost o vlivu dioxinů na zdravotní stav intoxikovaných lidí, převážně vesničanů. Vlastně až do přelomu tisíciletí, kdy nastoupila osvěta o problému, lidé neměli vůbec ponětí, co byl ten prášek, který jim za války padal na hlavy, vlastně zač. Destruktivní socioekonomické dopady dioxinového démona na až tři generace otrávených lidí jsou nedozírné. Matky, které rodily postižené děti, byly obviňovány ze špatného předchozího chování, za které jsou takto trestané. Pocity v sobě dusily po desetiletí, a přitom neměly ani tuchy, že jsou intoxikované a navždy odkázané k plazení postižených dětí. Až do konce tisíciletí počet obyvatel země konstantně vzrůstal a čtyři a více dětí nebyly žádnou vzácností. Mnoho intoxikovaných rodičů mělo další a další potomky v domněně, že jejich postižení jsou náhodná, avšak otravu dioxiny předávali dál, tentokrát ve zmutované podobě DNA.

V zemi, která nezná termín sociální zabezpečení, ve které se podpora nemocných, handicapovaných, ovdovělých nebo starých opírá o konfuciánskou tradici a rodinovou solidaritu, má postižení celé jedné generace katastrofální důsledky. V mnoha provinciích nejen na jihu můžeme nalézt vesnice, ve kterých jsou stovky takto postižených rodin. Rodiče někdy i na celá desetiletí nejsou schopni pracovat, jelikož velmi handicapovaní potomci vyžadují celodenní péči. Nehledě na to, že není nikoho, kdo by se postaral o ně, až budou staří, nebo o jejich děti, až oni zemřou.

Generace stárnoucích veteránů, dnešních padesátníků a šedesátníků, se vydala do boje za budoucnost svých dětí a své země. Americká vláda dosud uznala ekologické dopady v oblastech, kde byl Agent Orange shazován, a za tímto účelem založila fond na sanaci krajiny. Z tohoto fondu jsou však odškodňovány pouze ty provincie, které byly přímo zasaženy. Avšak většina poškozených obyvatel je ze severní části Vietnamu, která vysílala své vojáky bojovat na jih. Jednou z nejvíce trpících oblastí je provincie Thai Binh ležící necelých 100 kilometrů na jihovýchod od hlavního města Hanoje. Jedná se o převážně zemědělskou oblast, která za války představovala významný zdroj vojáků. Po válce se zpět domů nevrátilo na 50 000 z nich, což je téměř stejný počet jako všech zabitých amerických vojáků. Dnes v provincii úřady evidují na 30 000 postižených dioxinem, ale pouze u 19 538 se uznává nárok na finanční podporu. Stát každé takové osobě přispívá částkou přibližně 700 korun, ale to nepokryje ani náklady na léky, které se pohybují od jednoho tisíce výše.

Lidé z Thai Binh nemají na výběr. Možnosti výdělků jsou malé a nároky na péči o postižené potomky vysoké. Právě tito vojáci, jejich manželky a potomci se vydali do boje s nepřítelem, který když na ně shazoval pomalou, ale jistou smrt, se ani neodvážil jim podívat do tváře. Po zamítnutí odvolání s odkazem na nedostatek důkazů se Tran Ngoc Son, pětadvacetiletý veterán sám otrávený dioxinem, rozhodl, že když je americkému soudu pár příběhů málo, dostane jich víc. V únoru 2008 nasedl na stařícké kolo a vydal se napříč Vietnamem sbírat důkazy. Po roce a půl a 1 700 ujetých kilometrech na začátku letošního srpna oficiálně předal plnou nákupní tašku sešitů popsanou tisíci výpověďmi lidí, které na cestě potkával, a také petici podepsanou 20 950 620 lidmi jako důkaz, že dioxiny jsou látky, jejichž výroba by měla být celosvětově zastavena a navždy zakázána. Na podzim, třicet devět let od posledního oficiálního shozu Agentu Orange na jižní Vietnam, se Vietnamci opět vydají do boje s flotilou amerických gigantů a jejich vlajkovou lodí Monsanto. ■■■

Autorka je studentkou sociální geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze.